

Võrdsed võimalused väikelaste vanematele elukestvaks õppeks

Projekti tegevuste teoreetilised ja empiirilised lähtekohad ning kontseptuaalne raamistik

Eesti haridusmaastiku alusdokumendiks on "Elukestva õppe strateegia 2020", milles on pandud paika Eesti järgnevate aastate hariduseesmärgid, mille saavutamine nõuab järjepidevat tööd. Viie kõige olulisema strateegilise eesmärgi seast üks on kõigile inimestele võrdsete võimaluste tagamine elukestvas õppes, et elukestvas õppes osalenute arv kasvaks. Selle eesmärgi üheks lahenduseks ongi ellu kutsutud Euroopa Liidu Erasmus+ programmi raames projekt "AGENDA – Euroopa täiskasvanuhariduse tegevuskava". Projekti toimumisaeg on 1. november 2015 kuni 31. oktoober 2017 ning seda koordineerib ETKA Andras koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumiga.

Me kõik soovime, et igast lapsest kasvaks tubli ja hakkamasaav ühiskonna liige. Samas ei ole laste stardipositsioon nende sotsiaalse päritolu tõttu ühesugune. Vanemate haridustaseme ja laste saavutuste vahelist seost on maailmas väga palju uuritud. Mitmed uurijad on väitnud, et vanemate haridustase on kaasaegses ühiskonnas kõige olulisem tegur laste sotsiaalse päritolu defineerimisel (näiteks Putnam 2015; Baker 2014). Kuigi laste sotsiaalset päritolu mõjutavad ka paljud muud tegurid (näiteks vanemate amet, sissetulek jne), on leitud, et isegi siis, kui vanemate sissetulek on väike, on haritud vanemate lastel siiski suuremad võimalused elus edu saavutada.

Blossfeld, Blossfeld ja Blossfeld on viinud Saksamaal läbi ulatusliku uuringu, kus leiti samuti, et kuigi ebavõrdsuse vastu ühiskonnas küll võideldakse, siis viimastel aastatel on Saksamaal vanemate haridustaseme mõju laste haridusele ja üldistele saavutustele pigem suurenenud, mitte vähenenud. Põhjuseks tuuakse asjaolu, et üldise elatustaseme tõus on toonud kaasa selle, et ka vähekindlustatud perekondadest pärit lastel on haridusele ligipääs suurenenud. Koolide taseme erinevus pole suur, samas kasu, mida lapsed koolist sarnase õppekava järgi õppides saavad, on nende vanemate haridustasemest sõltuvalt erinev (Blossfeld, Blossfeld & Blossfeld 2015).

Samasugustele tulemustele on jõudnud ka Bukodi, Erikson ja Goldthorpe, kes on uurinud sotsiaalse päritolu mõju laste hariduslikele saavutustele Suur-Britannias ja Rootsis. Bukodi, Erikson ja Goldthorpe uurisid vanemate päritolu, staatuse ja hariduse seost laste saavutuste vahel ning leidsid, et kõigil nendel teguritel on laste haridusele otsene mõju. Kui võrreldi eraldi kõigi tegurite olulisust laste haridusele, siis leiti, et vanemate haridustasemel on siin kõige tähtsam roll. Vanemate haridus on laste hariduslike saavutuste puhul olulisem kui nende sotsiaalne klass või staatus. Kui vaadeldi muutust läbi aja (uuriti erinevaid põlvkondi) siis vanemate hariduse mõju lastele on pigem ajapikku suurenenud, mitte vähenenud (Bukodi, Erikson, Goldthorpe 2014).

Ka Bruce kirjutab, et uuringud on korduvalt näidanud, et töölisklassi kuuluvate laste vanemad hakkavad suurema tõenäosusega ka ise füüsilist tööd tegema kui keskklassist pärit lapsed, kuigi laste intelligentsus võib olla täpselt ühesugune (Bruce 2002 : 51).

Seda, miks vanemate haridustasemel on nii suur mõju laste tulevasele haridustasemele, on selgitatud sellega, et asi ei ole niivõrd vanemate teadmistes, vaid selles, kuidas nad lastega nende varasest east peale suhtlevad, kui palju lastega aega veedavad, milline on kodus üldine õhustik ning milline on kodus pakutava kognitiivse stimulatsiooni tase. Haritumad vanemad suudavad toetada oma lapsi rohkem koolitööde tegemises, anda nõu, kuidas teistega suhelda jne. Kuna haritud vanematel on endal paremad teadmised haridussüsteemist ning selle võimalustest, oskavad nad oma lapsi paremini informeerida (Blossfeld, Blossfeld & Blossfeld: 2015).

Haridus ei ole oluline vaid materiaalse heaolu saavutamiseks, vaid haritud vanematel on laiem sotsiaalne võrgustik, neil on rohkem lähedasi sõpru, nad on kogukonnas ja poliitiliselt aktiivsemad, neil on parem tugivõrgustik, nad teevad finantsiliselt paremaid otsuseid, jututeemad lastega on teised. Kõik see avaldab positiivset mõju laste saavutustele tulevikus (Putnam 2015: 209). Haritud inimestel on kaasaegsemad vaated lastekasvatamisel, nad oskavad märgata lapse erivajadusi, aidata neid õppimisel, nende endi sõnavara on laiem, nende hoiakud õppimisse on teistsugused, nende ootused lastele on kõrgemad ja nad tähtsustavad rohkem laste õppekavavälisest tegevusest.

Eestis on vanemate haridustaseme seost laste tulevase haridusteedega samuti uuritud ning tulemused on sarnased mujal maailmas tehtud uuringute tulemustega. Näiteks võib tuua Helemäe, Saare ja Vöörmanni uuringu, kus leiti samuti, et vanemate haridustasemel on laste haridusteedele mõju ning seda selgitati sellega, et haritud vanemad annavad lastele edasi rohkem neid hoiakuid ja norme, mida ühiskonnas kõrgemalt hinnatakse (Helemäe *et al.* 2000). Praxis uuring „Haridus ja Noored“ toob välja, et kõrgema haridustasemega vanematel on ka suuremad ootused oma laste haridustaseme osas. Kuna lapsed soovivad oma vanemate ootustele vastata, siis pingutavad nad ka rohkem (Masso, Kirss, Kriger 2011).

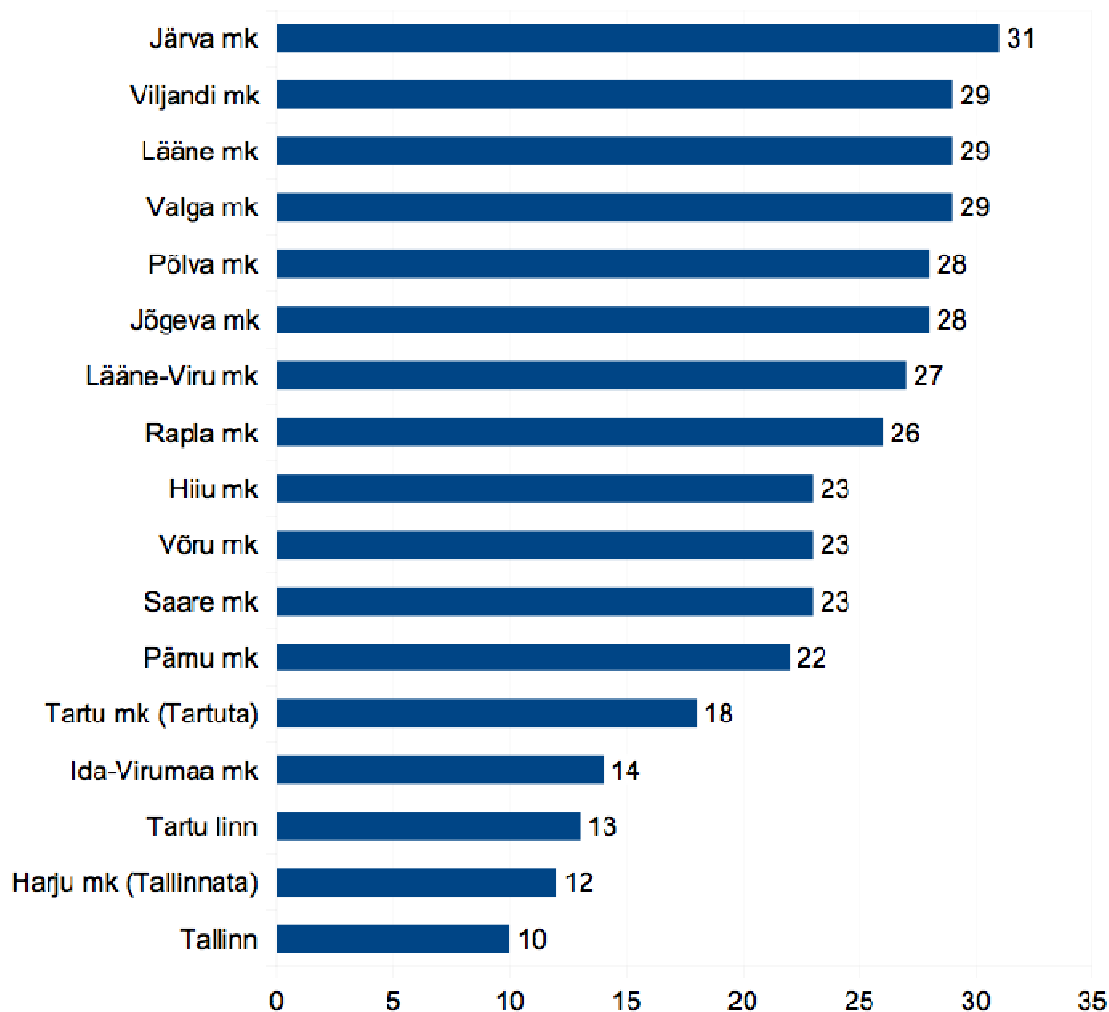
Praxis on uurinud ka kõrgharidusele ligipääsu Eestis. Selles uuringus esitati küsimus, kes on need õpilased, kes jätkavad õpinguid kõrgkoolis. Uuringu tulemustena leiti, et suurema tõenäosusega jätkavad õpinguid ülikoolis suurema linna gümnaasiumi või eliitgümnaasiumi lõpetanud ja kõrgharidusega vanematega peredest pärit õpilased. Maa-asulatest ja madalama haridustasemega peredest pärit õpilased jätkavad õpinguid väiksema tõenäosusega. Seega leiti ka selles uuringus, et vanemate haridustasemel ning laste hariduslikel saavutustel on seos (Mägi, Lill, Kirss, Beerkens, Orr 2010).

Sellest, kui palju on Eestis madala haridustasemega väikelaste vanemaid, annab ülevaate Haridus- ja Teadusministeeriumi, Statistikaameti ja Poliitikauuringute Keskuse Praxis 2014. aasta uuring „Täiskasvanuhariduse prioriteetsed sihtrühmad maakonniti“. Uuringuga anti ülevaade sellest, millised demograafilised grupid võiksid olla täiskasvanuhariduse prioriteetsed sihtrühmad ning ühe tähtsa grupina toodi ka selles uuringus välja madala haridusega väikelaste vanemad. Põhjuseks on see, et lisaks sellele, et vanematel on laste haridusteedele oluline mõju, ohustab madala haridusega inimesi ka vaesusrisk, mis muudab terve perekonna elu veelgi raskemaks.

Väikelastena käsitleti siinses uuringus alla seitsmeaastaseid lapsi ning vanematena kõiki väikelapse leibkonna liikmeid, kes tegelesid lapse kasvatamisega (näiteks ka vanaema või kasuisa). Madala haridusega vanemaks loeti see inimene, kellel on põhiharidus või sellest madalam haridustase.

Erinevused maakonniti on toodud välja järgmisel joonisel:

Joonis 1. Madala haridusega väikelaste vanemate arv protsentides maakonniti (Allikas Haridus- ja Teadusministeeriumi, Statistikaameti ja Poliitikauuringute Keskuse Praxise uuring 2014)

Nagu näeme jooniselt, eristuvad teiste maakondade hulgast Järva, Viljandi, Lääne, Valga, Põlva, Jõgeva, Lääne-Viru ja Rapla maakond, kus madala haridusega on 31-26 protsenti väikelaste vanematest.

Madala haridusega täiskasvanute tagasitoomisel õppesse võib ette tulla mitmeid takistusi. Eesti Rakendusuuringute keskus Centar on 2014. aastal uurinud põhi- ja keskkariduseta täiskasvanute tagasitoomise võimalusi tasemeharidusse. Uuringus toodi välja, et õpinguid jätkavad väga vähesed madala haridusega täiskasvanud. Kellel on tulnud õpingutesse paus, see tõenäoliselt enam edasi ei õpi. Täiskasvanutel on raske kooliga kohaneda eelnevate negatiivsete kogemuste tõttu, lisaks on neil perekondlikud kohustused ning majanduslikud probleemid. Kui täiskasvanud üldse uuesti õpinguid alustavad, on neil vaja selleks suurt motivatsiooni ja toetusmehhanisme (Räis jt. 2014).

Antud uuringus toodi välja ka see, et üheks suureks põhjuseks, miks madala haridusega täiskasvanud edasi ei õpi, on tõsiasi, et nad ei ole õppimisvõimalustega kuigi hästi kursis. Kui koolid sooviksidki potentsiaalseid õppureid informeerida, ei leia nad õiget sihtgruppi üles.

Eelpooltoodud uuringutele tuginedes ongi ellu kutsutud käesolev projekt, mis aitab toetada väikelaste vanemate tagasipöördumist haridussüsteemi. Projekti otseseks sihtrühmaks on väikelaste (kuni seitsmeaastaste) laste vanemad, kellel on põhi- või sellest madalam haridus. Kaudseks sihtrühmaks on projektis osalevate maakondade täiskasvanuhariduse erinevad

osapooled, kes aitavad kaasa otsese sihtrühma tagasipöördumisele elukestvasse õppesse. Otsese sihtrühma üles leidmiseks tehakse koostööd kohalike lasteaedadega, kogukondade ja kohalike omavalitsustega.

Projekti raames korraldatakse erinevaid teavitustegevusi, mis on suunatud laiale avalikkusele, sealhulgas teavitatakse lasteaedade kaudu teisi vanemaid, kohalikke omavalitsusi, kogukondi ja teisi osapooli.

Projekti raames korraldatakse vähemalt kuues maakonnas 12 koolitust, kus tutvustatakse väikelaste vanematele õppimisvõimalusi ning motiveeritakse neid haridusteed jätkama. Koolituskava sisaldab eneseregulatsiooni, personaalse arengu ja toimetuleku temaatikat. Samuti korraldatakse kohtumisi koolitusasutuste esindajatega, kes tutvustavad konkreetseid õppimisvõimalusi ja tingimusi. Koostades koolituse käigus isikliku karjääriplaani, oskavad nad oma võimeid ja võimalusi paremini analüüsida ning suudavad toime tulla erinevate rollidega, mida toob kaasa täiskasvanuna õppimine.

Teavituse ja koolituse tulemusena saab otsene sihtrühm vajalikku infot õppimis- ja tööturu võimaluste kohta ning on motiveeritum elukestvaks õppeks. Loodetavasti leiavad võimalikult paljud madala haridusega väikelaste vanemad endas motivatsiooni oma haridusteed ühel või teisel moel jätkata.

Projekti oodatavad tulemused on:

*Teavitamise ja koolituste läbiviimise tulemusena on madala haridusega väikelaste vanemad senisest informeeritumad konkreetsetest õppimisvõimalustest ning sobivate tugiteenuste kättesaadavusest.

*Koolituse läbinute enesehinnang on tõusnud, nad suudavad paremini analüüsida oma olukorda ning selle tulemusena oskavad paremini ühitada töömaailma oma isikliku elukorraldusega.

*Teavitamise tulemusena on ka teiste väikelaste vanemate üldine teadlikkus elukestvast õppest tõusnud, osatakse märgata nõrgemaid gruppe ning osutada neile tuge, alates vajaliku informatsiooni edastamisest kuni personaalse toetamiseni välja.

*Kohalike omavalitsuste ja kogukondade informeeritus elukestva õppe olukorrast ning nõrkadest kohtadest on suurenenud ning neil on seetõttu suuremad võimalused kaasa aidata madala haridusega väikelaste vanemate probleemide lahendamisele ja kooli tagasipöördumist takistavate asjaolude kõrvaldamisele nagu näiteks transpordi korraldamine, lastehoiuga abistamine jne.

*Täiskasvanute koolitusasutused on saanud ettepanekuid oma töö paindlikumaks korraldamiseks, mis omakorda võimaldab potentsiaalsetele õppijatele parema ligipääsu haridussüsteemi tagasipöördumiseks.

Kontseptsiooni levitatakse lasteaedade personali, kohalike omavalitsuste töötajate, maavalitsuse haridusspetsialistide, MTÜ-de, ETKA Andrase poolt koordineeritavate võrgustike ja teistele asjassepuutuvate osapoolte hulgas. Mida rohkem laiem üldsus kuuleb elukestvas õppes osalemise probleemidest, seda suurem on tõenäosus, et inimesed, kelle haridustee on jäänud lühikeseks, hakkavad taas osalema elukestvas õppes. Levitamisele aitab kaasa Eesti Alushariduse Juhtide Ühendus.

Kasutatud kirjandus:

Baker, D. (2014) *The Schooled Society. The Educational Transformation of Global Culture*. Stanford: Stanford University Press.

Blossfeld P. N.; Blossfeld G. J.; Blossfeld H.-P. (2015) Educational Expansion and Inequalities in Educational Opportunity: Long-Term Changes for East and West Germany in *European Sociological Review*, Vol. 31, No 2 p 144-160

Bruce, Steven (2002) *Sotsioloogia. Põgus sissejuhatus*. Tallinn: Kupar

Bukodi, E; Erikson, R; Goldthorpe J. H. (2014) The Effects of Social Origins and Cognitive Ability on Educational Attainment: Evidence from Britain and Sweden in *Acta Sociologica*, Vol 57, No 4, November 2014, p 293-310

Haridus- ja teadusministeerium, Statistikaamet, SA Poliitikauuringute Keskus Praxis (2014) Täiskasvanuhariduse prioriteetsed sihtrühmad maakonniti, <http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/44228/Loppraport.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, külastatud 16.03.2016

Helemäe, J., Saar, E., Vöörmann, R. (2000). Kas haridusse tasus investeerida? Hariduse selekteerivast ja stratifitseerivast rollist kahe põlvkonna kogemuse alusel. Tallinn: TA Kirjastus: 60-76.

Masso, A.; Kirss, L; Kriger, T. (2011) Haridus ja noored kogumikus Integratsioonimonitooring 2011, pt 2, <http://www.praxis.ee/tood/monitooringud/2011-aasta/>, külastatud 13.03.2016

Mägi, E, Lill, L; Kirss L; Beerkens, M; Orr, D (2010) Õiglane ligipääs kõrgharidusele Eestis, Toimetis nr 2/2010, www.praxis.ee/w-content/uploads/2014/03/2010_Oiglane_ligipaas_korgharidusele.pdf, külastatud 13.03.2016

Putnam, R. D. (2015) *Our kids. The American Dream in Crisis*, Simon & Schuster: New York

Räiss, M. L.; Kallaste, E.; Kaska, M.; Järve.J; Anspal, S. (2014) Põhi- ja keskhariiduse taaskasvanute tasemehariduse tagasitoomise toetamine. Uuringuraport, Centar. <https://www.hm.ee/sites/default/files/pohi-ja-keskhariiduse-taaskasvanute-tasemehariduse-tagasitoomine.pdf>, külastatud 16.03.2016

Koostajad Piret Plaks, sotsioloog ning ETKA Andras.